

mo što hrvatskoj javnosti možemo predstaviti ovu seriju komentara – seriju koja je posvećena Riječi koja uistinu može preobraziti svoje čitatelje.

Ervin Budiselić

Susan White

Temelji kršćanskog bogoštovlja

Zagreb: TFMVI, 2019., str. 270.

U svojoj izdavačkoj aktivnosti objavljivanjem *Foundation of Christian Worship* (Susan J. White) [Temelji kršćanskog bogoštovlja] Sveučilišni centar za protestantsku teologiju 'Matija Vlačić Ilirik' učinio je još jedan vrijedan korak. Ovo izdanje, prilog je i doprinos tematici koja je u Hrvatskoj, posebno u nekih naših kršćanskih tradicija, prilično zanemarena. To je liturgičnost i liturgijski aspekti u životu kršćanske zajednice. Iako kršćanske crkvene zajednice episkopalnog ustroja (evangelici, reformirani, episkopalni) imaju određenije poimanje i praksu u liturgičnosti od tzv. slobodnih ili nekonformističnih protestantskih zajednica, ovaj je rad vrijedan i važan doprinos za obje od ovih povijesnih crkvenih tradicija.

Rad je pregledno i logično strukturiran u sedam poglavlja. Počevši od *Temelja izučavanja bogoštovlja* (poglavlje 1), slijedi poglavlje 2 (*Sastavnice kršćanskog bogoštovlja*). U određenom smislu poglavlje 2 svojevrsna je središnjica ovog rada pa na neki način može opstati kao samostojeća cjelina. Poglavlja 3-4 naslovljena su kao *Duhovna hrana (I) (II)* i čini se da su mogla ipak biti jednim poglavljem. Ovdje treba primijetiti da u odjeljku *Navještaj Riječi* autorica, čini se, usmjerava svoj rad prema nekonformističkim (tzv. slobodnim) crkvenim zajednicama, mada to nigdje izriječkom ne ističe. Naime, autorica izriče sljedeću pretpostavku: „ironično je to što se čitanju Biblije na javnim bogoslužjima često ne pridaje pozornost... Ponekad se pročita samo nekoliko redaka koji služe samo kao odskočna daska za propovijed“ („Navještaj Riječi“).

U crkvenih tradicija, koje prate crkvenu godinu i gdje se koriste biblijska čitanja kroz godinu (uz dva čitanja iz Starog zavjeta i Poslanice i jedno čitanje iz Evanđelja), sva su i tematski usredotočena, takvo navještanje gdje pojedini redak služi kao odskočna daska, zapravo i nije vjerojatno. Osim toga, u takvim sredinama i navještaj Riječi je vremenski ograničen, čime je znanto više fokusiran od dugih propovijedi temeljem „samo nekoliko redaka“ koje pak po trajanju mogu lako izgubiti nit vodilju, kao i koncentraciju vjernika slušatelja.

Ako se vratimo na poglavlje 1 („Temelji izučavanja kršćanskog bogoslužja“), tamo se iznosi 6 aspekata bogoštovlja. I to, bogoštovlje kao: *služenje Bogu, kao odraz neba, kao ojačavanje, kao zajedništvo, kao navještaj i kao poprište transcen-*

dencije. Osim već navedenih i pomalo očekivanih aspekata bogoštovlja, ovdje autorica vrijedno i važno naglašava jedan aspekt bogoštovlja, i to kao „ojačavanje“ vjernika u vjeri. To čini tako što sasvim djelotvorno naglašava neposredan aspekt bogoštovlja po vjernika koji isto tako neposredno učestvuje u bogoštovlju.

U odjeljku „Biblijski temelji za proučavanje bogoštovlja“, autorica, čini se, nedovoljno potkrepljuje biblijskim tekstovima pa će to čitatelj trebati sam biblijski pronalaziti. Jedino pretkraj tog odjeljka autorica taksativno navodi pitanja koja traže odgovor, potkrijepljena biblijskim tekstovima. U nastavku („Povijesni temelji kršćanskog bogoštovlja“) bilo bi korisno da je autorica pružila nešto više konkretnih primjera iz pojedinih povijesnih razdoblja i načina bogoštovlja.

„Sastavnice kršćanskog bogoštovlja“, poglavlje 2, pregledno je i sažeto. Iako bez nekih „iznenađenja“ oko tematike pojedinih sastavnica (*molitva, vjeroispovijest, glazba, liturgijska godina, obred, umjetnost i arhitektura*) zasigurno je najfokuseraniji i iznimno koristan dio ovog rada.

Poglavlje 5 („Kršćansko bogoštovlje tijekom životnog ciklusa“) pokriva sva čovjekova životna razdoblja od *rođenja, braka, bolesti i smrti*, čime još jednom dodaje sasvim konkretnu i praktičnu notu kršćanskom bogoštovlju.

Najslabija karika ovog rada je nedostatak distinkcije između pojmova „bogoštovlje“ i „bogoslužje“. Za pretpostaviti je da autorica ova dva pojma ipak ne svodi na sinonimiju. Bilo je pak za očekivati da će ovome ipak posvetiti dio svojih izlaganja. Na primjer, iz nepoznatog razloga u poglavlju 4 („Duhovna hrana“), koristi se pojam „bogoslužja“ („Bogoslužja dana Gospodnjeg“). Ovoj je distinkciji svakako trebalo pridodati pažnju u ovom radu. Zaključno, ova je knjiga više nego dobrodošla usprkos pojedinim zamjerkama iznesenima ovdje. Na neki način može se tretirati kao priručnik za bolje usmjeravanje i efektivniji život u okviru kršćanske zajednice i bogoštovlja.

Danijel Berković

John Piper

Koronavirus i Krist

Osijek: Izvori, 2020., str. 96.

John Piper je osnivač i glavni učitelj službe *Desiring God* te predsjednik škole Bethlehem College & Seminary. Više od 30 godina služio je kao glavni pastor u Baptističkoj Crkvi Betlehem. Šest je godina predavao biblijske studije na koledžu Bethel u St. John. John i njegova supruga Noël imaju četvoricu sinova, jednu kćer i dvanaestero unučadi.